

Remissyttrande

Datum 2023-06-20

Diarienummer RS 2023-02176

Ert diarienummer S2023/00244

Socialdepartementet

En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70)

Sammanfattning

Västra Götalandsregionen (VGR) ställer sig i huvudsak positiv till betänkandets förslag. En nationell strategi ger dignitet till frågan om att förebygga och bekämpa våld mot barn. Strategin innehåller tydliga övergripande och långsiktiga mål och föreslår olika åtgärder. Det är en gedigen och viktig utredning som tar ut en klar nationell riktning. Utredningens förslag innebär en kraftfull förstärkning av arbetet mot våld mot barn.

VGR är positiv till att betänkandet tar sin utgångspunkt i barn och ungas synpunkter och FN:s konvention om barnets rättigheter. Betänkandet har ett genomgående barnrättsperspektiv där barnets rättigheter är ledstjärna och tydligt uttalat i samtliga delar. Betänkandet lyfter våld mot barn som en central barnrätts- och folkhälsofråga. Därmed stärks vikten av barnrättsarbetet i Sverige.

VGR instämmer i vikten av att anpassa information, kunskap, tillgänglighet och bemötande för att nå varje människa efter förutsättningar och levnadsomständigheter. Det gäller såväl i det förebyggande och främjande arbetet för att motverka våld mot barn, samt för att säkra våldsutsatta barns rätt till skydd, stöd och behandling. Det är positivt att barn med funktionsnedsättnings extra utsatthet belyses samt behovet av ökad kunskap inom området. VGR vill emellertid påtala behovet av ett förtydligande kring att strategin även bör gälla barn som bevittnat våld mot närstående samt våld i barnets närmiljö. Utredningen lyfter fram betydelsen av att barn ska involveras i arbetet och att vuxna ska lyssna på deras åsikter. VGR instämmer i detta men vill samtidigt lyfta fram att barn har olika förutsättningar för att kunna vara delaktiga och bli hörda. Arbetet behöver anpassas därefter. Likaså behöver arbetet utgå ifrån att barn har olika förutsättningar kopplat till de sju diskrimineringsgrunderna. Dessa är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Betänkandet lyfter återkommande behovet av samverkan och där efterfrågar VGR ett tydliggörande gällande hur samverkan ska ske samt hur den ska ske utifrån sekretess mellan myndigheter.

En ytterligare beskrivning behövs av hur de åtgärder som föreslås ska

genomföras. VGR påtalar även behovet av ett förtydligande avseende regionernas övergripande ansvar och roller. På regional nivå anges endast Länsstyrelserna men det är viktigt att regionerna också finns med i samverkan avseende styrningen. Detta bland annat med anledning av att regioner och kommuner ska samverka kring målgruppen på flera sätt. För att kunna genomföra flera av betänkandets förslag är personalfrågan central. På grund av hälso- och sjukvårdens begränsade resurser innebär ytterligare uppdrag och arbetsuppgifter utmaningar. VGR vill utifrån detta framföra att det kommer finnas behov av vägledning gällande prioriteringar.

Synpunkter under kapitel

Kapitel 1 Författningsförslag

VGR ställer sig övergripande positiv till utredningens författningsförslag. VGR vill särskilt betona betydelsen av förslaget till lag med vissa bestämmelser om kommuners ansvar för att förebygga och bekämpa våld mot barn. Det är även positivt med förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) men VGR föreslår att en liknande ändring sker i tandvårdslagen.

Kapitel 12 Kunskaper om våld mot barn, våldets konsekvenser samt effekten av samhällets insatser

12.4.2 Information från hälso- och sjukvården

Nationella och regionala kvalitetsregister

VGR vill betona vikten av att de kvalitetsregister som omnämns, barnhälsovårdsregistret (BHVQ) och elevhälsans medicinska insatser (EMQ) används. Barns hälsa bör även följas via ett sammanhållet hälsoregister från födelse till vuxenliv. Frågor om våld ska kunna hanteras i registren, dessa behöver även ställas till barnet själv när det har förmåga att svara, liksom till vårdpersonal.

Kapitel 14 En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn

14.3 Strategins fem mål

VGR är positiva till en nationell strategi då det ger dignitet till frågan om att förebygga och bekämpa våld mot barn. Det medför åtgärder med tydliga övergripande och långsiktiga mål för strategin, vilka VGR bedömer är väl utformade och täcker alla viktiga aspekter.

VGR vill framhålla vikten av att Socialstyrelsen involveras och ges uppdrag då Socialstyrelsen har flera arbeten kopplade till den nationella strategin om våld mot kvinnor. Det kan ge samordningsvinster och undvika stuprör. Det finns samband mellan våld mot barn och våld mot kvinnor. Det är positivt att länsstyrelserna ska stödja det regionala arbetet. De kan ha en samordnande roll och har dessutom uppdrag inom strategin mot mäns våld mot kvinnor.

VGR instämmer i behovet av en satsning på praktisk forskning, metodutveckling och implementering av verkningsfulla metoder gällande våld

mot barn. VGR understryker dock vikten av att tydliggöra att samtliga även bör omfatta hälso- och sjukvårdens arbete.

14.4.3 Grundläggande förutsättningar som behöver beaktas i arbetet mot strategins mål

Samverkan och samordning

VGR instämmer i betydelsen av att samverkan och samordning mellan aktörer inom olika områden och på olika nivåer är en förutsättning för att nå strategins mål.

Hänsyn till lokala och regionala behov

VGR instämmer i att samverkan är central, och lyfter fram vikten av lokal och regional samverkan. I VGR togs ett politiskt beslut att inom befintliga samverkansstrukturer verka för att implementera Islandsmodellen. Detta för att säkerställa det direkta omhändertagandet av barnets behov vid akuta våldshändelser. VGR betonar även vikten av nära samverkan med civilsamhällesaktörer.

14.4.4 Överblick över utredningens strukturella förslag

VGR instämmer delvis i utredningens förslag gällande Folkhälsomyndigheten som samordnande och stödjande myndighet. En farhåga lyfts gällande hur stor erfarenhet myndigheten har av att arbeta med barn som far illa eller riskerar att fara illa genom våld. Det är dock positivt att folkhälsoarbetet lyfts mer på kommunal nivå. Det krävs ett bredare samarbete än enbart med hälso- och sjukvården även om det också måste finnas. VGR instämmer i förslaget att länsstyrelsen ska få ett regionalt uppdrag men vill understryka vikten av att det måste vara långsiktigt. Om det avslutas efter 3 år finns en risk att implementering och varaktighet av arbetssätt inte sker.

Det är många olika aktörer involverade i strategin vilket kan innebära risker i genomförandet. VGR efterfrågar en tydligare fördelning av ansvar och roller då det är flera olika aktörer involverade i strategin vilket kan innebära risker i genomförandet.

14.9.1 Statsbidrag för kvalitetsutveckling och samverkan

VGR ställer sig delvis tveksamma till riktade statsbidrag. En erfarenhet är att insatser startas upp, men att de försvinner eller får försämrade förutsättningar när bidragen fasas ut. Om statsbidrag ska finansiera måste åtagandet vara långsiktigt och plan för hur insatserna ska gå över i ordinarie verksamhet behöver vara en del i uppdraget.

Kapitel 15 Prioriterade insatser och åtgärder

15.1 Våld mot barn ska förebyggas

VGR stödjer samtliga förslag som betänkandet föreslår inom mål 1.

15.1.1 Förstärkt fokus på främjande och förebyggande arbete

Förbättrade förutsättningar för hälso- och sjukvårdens främjande och förebyggande arbete

VGR önskar att utredningen har ett mer tydligt fokus på hur barnhälsovården kan arbeta för att förebygga våld. Deras verksamheter träffar de allra flesta barn och föräldrar och har därmed en unik möjlighet att arbeta våldspreventivt. Dessutom har barnhälsovården möjlighet att upptäcka våldserfarenheter hos icke födande föräldrar. Det här förebyggande arbetet skulle kunna ingå i ett nationellt hälsoprogram för barn och unga.

Gällande uppdrag som rör hälsofrämjande insatser ser VGR positivt på att regionerna lyfts fram som en betydande samarbetspart. Regionerna fyller en central roll i och med deras erfarenheter av att bedriva föräldraskapsgrupper. VGR:s metodmaterial En förälder blir till och Tillsammans är exempelvis användbart för fler verksamheter.

15.1.2 Kunskapen om våld och våldets konsekvenser ska öka hos barn och vuxna

VGR ställer sig positiva till att förutsättningar och förmåga till upptäckt samt att agera vid tecken på våld ska förbättras. Dock är uttrycket vuxna oprecist och det kan därför behöva övervägas om det bör förtydligas. Exempelvis genom att skriva personal som möter barn inom regionala och kommunala verksamheter som förskola, skola, fritid, civilsamhälle och privatpersoner.

15.1.3 Stödet till föräldrar ska stärkas

Stärkt stöd till föräldrar genom nationellt hälsoprogram för barn och unga

VGR ställer sig positiva till föräldraskapsstöd, men önskar att utredningen förtydligar att stödet ska bygga på evidensbaserade metoder.

VGR lämnar förslag på att formuleringarna MVC, BVC skrivs ut i sin helhet till mödrahälsovård (MHV), barnhälsovård (BHV).

15.1.4 Insatserna till barn och vuxna som utövar eller riskerar att utöva våld mot barn ska stärkas

VGR instämmer i bedömningen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och lämna förslag på hur hälso- och sjukvården kan förstärka vård eller uppföljning för föräldrar med problematik, som innebär ökad risk att utöva våld mot barn.

VGR önskar vidare att utredningen förtydligar hur ett hindrande och aktivt motverkande av barns tillgång till våldspornografi kan inkluderas.

Synliggöra barn och barnrättsperspektivet i strategier och handlingsplaner

Det är av stor betydelse att frågan om våld mot barn lyfts som en central barnrätts- och folkhälsofråga. Betänkandet har ett genomgående barnrättsperspektiv där barnets rättigheter är ledstjärna och tydligt uttalat i samtliga delar. VGR ser positivt på att förslagen tar sin utgångspunkt i synpunkter från barn och unga, det visar att utredningen tagit ett reellt fokus på barnrättsperspektivet. VGR instämmer i bedömningen att det krävs en kunskapsökning om barnkonventionen.

I VGR utgår arbetet med att implementera barnets rättigheter från en modell för ett hållbart barnrättsarbete. Den består av kunskapshöjning för alla medarbetare genom VGR:s webbutbildning om barnkonventionen. Funktionen ombud för barnets rättigheter är etablerad i VGR, ombuden har till uppgift att stödja ledning och kollegor i det praktiska arbetet. Ombuden inom hälso- och sjukvården har också uppdrag kring barns rätt som anhöriga. VGR:s modell innehåller vidare utvecklingsarbete kring prövningar och analyser av barnets bästa, samt barns/ungas delaktighet och inflytande. Arbetet med barnets rättigheter är en del av VGR:s insatser för social hållbarhet som alla samlas i VGR:s mål för social hållbarhet 2030.

15.2 Barns våldsutsatthet ska upptäckas

VGR stödjer samtliga förslag som betänkandet föreslår inom mål 2.

15.2.2 Vuxnas förutsättningar och förmåga till upptäckt samt att agera vid tecken på våld ska förbättras

VGR föreslår ett förtydligande gällande att uppdragen till Statens beredning för medicinsk och social utvärdering och Socialstyrelsen också inkluderar frågor om våld direkt till barn. Idag är Socialstyrelsens rekommendationer inom barn- och ungdomspsykiatri gällande frågor om våld otydliga avseende om de ska ställas till barn eller vårdnadshavare. VGR vill betona vikten av att barn och unga själva ges möjlighet att berätta om sin våldsutsatthet och att det sker enskilt med barnet. VGR är positiva till att det i uppdraget ingår att bedöma behov av ytterligare rekommendationer gällande att ställa rutinmässiga frågor om våld. Det behövs dock ett förtydligande om att det också är barnen som ska tillfrågas enskilt.

Gällande uppdrag till Socialstyrelsen om att följa upp i vilken utsträckning frågor om våld ställs inom vård och omsorg vill VGR lyfta metodmaterialet/frågeformuläret SEXIT – samtal om sexuell hälsa och erfarenhet av våld. Det syftar till att upptäcka sexuellt risktagande eller utsatta personer och används av många ungdomsmottagningar i VGR. I detta uppdrag kan även metodmaterialet/frågeformulär FOV - frågor om våld vara användbart.

VGR ser positivt på förslaget om utökade utbildningsinsatser – exempelvis traumakunskap och traumabehandling.

VGR vill framföra önskemål om att betona vikten i utredningen av att tolkverksamheter utbildas ytterligare inom kunskapen våld mot barn.

Ett område som uppmärksammats i VGR kopplat till våld mot barn är när det finns oro för ett väntat barn, som ännu inte fötts, till exempel på barnmorskemottagningar. Detta är ett område där samverkan mellan olika myndigheter och huvudmän är nödvändigt för att säkerställa det väntade barnets hälsa och trygghet. I VGR finns en länsgemensam riktlinje för att säkerställa samverkan och gemensamt ansvar i frågan. Ifall området oro för väntat barn faller inom ramarna för utredningens målgrupp vore det önskvärt att arbeta för gemensamma nationella riktlinjer. Mer om VGR-s riktlinjer finns att läsa här: Länsgemensam riktlinje om oro för väntat barn - Vårdsamverkan i Västra Götaland (vardsamverkan.se).

VGR vill lyfta fram att de yngsta barnen inte kan svara på frågor. Utredningen betonar förtjänstfullt att det förutom synliga fysiska skador hos späda barn, kan uppträda tillväxtavvikelse, kontaktsvårighet och passivitet som tecken på att barnet far illa. Som tecken på våldsutsatthet kan även förskolebarn uppvisa synliga fysiska skador eller beteendeförändringar. VGR bedömer att det behöver en kompetensutveckling inom ovan område, att frågor inte räcker behöver ytterligare förtydligas.

VGR lyfter fram att förutsättningarna för tandvården angående att fråga om våld på rutin behöver ses över särskilt. Vägledning och riktlinjer för hur tandvården ska kunna fråga om våld på rutin behöver utformas. Det finns en stor andel privata utförare inom tandvård som inte har någon avtalsrelation med regionerna. Det innebär att regionerna inte kan ställa krav på dem. Till exempel att de ska ställa frågor om våld på rutin. Det kan därför vara relevant att se över om det är lämpligt att göra en författningsändring som gör det tvingande att fråga om våld på rutin.

15.2.1 Förutsättningarna för barn att reagera på våldet och signalera till omgivningen ska stärkas

VGR är positiva till utredningen förslag att involvera barn och unga. VGR vill dock särskilt påtala bristerna för de yngre barnens egen möjlighet att rapportera våldsutsatthet.

15.2.3 Informationshanteringen samt omsorgen om barnet vid misstanke om våld ska förbättras

VGR vill synliggöra att samverkan över myndighetsgränser är centralt att lösa så att barnet gynnas av informationsutbyte där vi idag har utmaningar relaterat till sekretess. Det behöver tas fram och förmedlas kunskap och verktyg i verksamheter där man möter de utsatta barnen, och att verksamma använder evidensbaserade verktyg i vården. VGR påtalar att det finns ett stort behov av att säkerställa förutsättningar för en sammanhållen dokumentation.

VGR vill påtala att det behöver vara tydligt vad som sker när verksamheten har upptäckt någon som har utsatts för våld. Det behöver finnas en plan och gemensamma rutiner för vad som händer i nästa skede, när andra myndigheter tar över hanteringen, så att personalen på ett adekvat sätt kan svara på barnets frågor om vad som kommer att hända. Det finns utmaningar med att upprätthålla fast vårdkontakt med tanke på personalbrist och omsättning av personal i hälso- och sjukvården. Därför är det viktigt med god journalföring så att överlämning sker på ett bra sätt och samma bakgrund inte måste dras vid varje besök. En utmaning i samverkan mellan bland annat skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård är att myndigheter inte delar uppgifter med varandra i exempelvis journaler.

15.3 Barn ska få det skydd och stöd samt den behandling de har rätt till

- Stödjer samtliga förslag.

Fortsatt arbete för att stärka tillgång och tillgänglighet till psykiatrisk och psykologisk behandling för våldsutsatta barn

VGR ser vikten av att barn får behandling för att bearbeta sina upplevelser av våld. Det är centralt att stödja verksamheter inom första linjen och Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) för att säkerställa att de har förutsättningar för att behandla barn som upplevt eller utsatts för våld. VGR ser behovet av att säkerställa tillgång till och spridning av beprövade metoder för behandling av våldsutsatta barn borde finnas med som förslag. VGR uppmärksammar att i utredningen saknas förslag vad gäller hälso- och sjukvårdens vård och behandling av våldsutsatta barn. VGR föreslår att Socialstyrelsen ges i uppdrag att undersöka evidensbaserade arbetsätt och metoder för hälso- och sjukvården att behandla hälsokonsekvenserna för barn som utsatts för våld.

VGR påtalar behovet av att tydliggöra ytterligare åtgärder för att skydda barn från umgänge med våldsutövande förälder.

VGR vill lyfta vikten av en nationell stödtelefon till våldsutsatta barn öppet dygnet runt där barn får prata med vuxna med goda kunskaper om våld mot barn och bemötande av våldsutsatta barn, i likhet med de nationella stödtelefonerna för våldsutsatta vuxna, exempelvis kvinnofridslinjen. Fortsatt i Bris regi eller statlig regi.

VGR föreslår en inkludering i utredningen om svårigheten som beror på vårdnadshavarens rätt att inte ge samtycke till stöd för barnet. Om barn ska få möjlighet till behandling när vårdnadshavare säger nej krävs en översyn av aktuell lagstiftning inom hälso- och sjukvårdslagen, föräldrabalken och socialtjänstlagen. Frågan om hur barnets bästa och barnets rätt till behandling behöver stärkas.

VGR bedömer att det i utredningen saknas mer konkreta förslag på hur papperslösa och asylsökande barn ska inkluderas och garanteras rättigheter enligt skollagen och hälso- och sjukvårdslagen. Papperslösa och asylsökande barn är en särskilt utsatt grupp på grund av sin juridiska status. Inom denna grupp finns barn med funktionsnedsättning, barn som är anhöriga till föräldrar med psykisk ohälsa, barn som utsatts för våld i hemmet liksom våld i närmiljön. I dessa grupper finns

barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck samt barn som utsätts för eller har varit utsatta för sexuella övergrepp. Det saknas även synliggörande att ensamkommande barn är en särskilt sårbar grupp som behöver uppmärksammas. Ensamkommande barn är i beroendeställning och det finns risk att de inte kan försvara sig, göra sin röst hörda och far illa på många sätt.

VGR vill även påtala behovet av att uppmärksamma barn som bor i skyddat boende.

Långa väntetider till vården riskerar att få stora konsekvenser

Utredningen sätter fokus på barn- och ungdomspsykiatri, men inte på att kroppsliga tillstånd har stark koppling till våld. Tillgänglighet och kontinuitet inom hälso- och sjukvård är avgörande för tidig upptäckt. Det är inte alla barn som har behov av behandling inom barn- och ungdomspsykiatri. Om tidigt stöd erbjuds inom exempelvis barnhälsovård och övrig primärvård har barn- och ungdomspsykiatri större möjlighet att erbjuda behandling till barn med svåra och komplicerade symtom.

Utredningen skriver om konflikten mellan att följa FN:s barnkonvention som lag gällande en uppväxt fri från våld och att man skall skydda barnet enligt ovan nämnda citat gentemot vårdnadshavarens rätt till barnet. Dock saknas ett ställningstagande för där barnets rätt sätts främst i denna fråga, och här önskas ett förtydligande. Det saknas också ett lagstadgat krav vad gäller Barnhus, varpå det inte blir en jämlik vård över riket om det lämnas till Länsstyrelsen och regionerna att besluta.

Fast vårdkontakt i hälso- och sjukvården för patienter under 21 år

Det behövs ett förtydligande att aktörer inom första linjens vård också är ålagda att utse fast vårdkontakt även till många andra patientkategorier så att det ej uppfattas som att det är en tvingande prioritering av ålder, utan behovet avgör vilka som behöver en fast vårdkontakt.

15.4 Barns rättigheter i brottmålsprocessen ska tillgodoses

- Stödjer samtliga förslag.

VGR instämmer i att barn ska få ytterligare stöd under och efter brottmålsprocesser och att barns berättelser i större utsträckning ska tas på allvar samt att myndighetssamverkan i form av att barnahusverksamheter bör finnas i hela landet. Barn ska kunna få stöd och behandling tidigt och inte behöva invänta en lång brottmålsprocess. VGR efterfrågar tydlighet kring ett eget ombud, då våld utövats mot annan i barnets närmiljö.

15.5 Kunskaps- och metodutvecklingen ska stärkas

- Stödjer samtliga förslag.

Tillgången till kunskap ska öka

VGR instämmer i förslaget med utökade medel till praktisk forskning om metoder och insatser för att förebygga och bekämpa våld mot barn. Det är viktigt att dessa medel också kan gå till praktisk forskning inom hälso- och sjukvården förutom till socialtjänsten/kommunerna, då i stort sett alla barn besöker hälso- och sjukvården. VGR påtalar behovet av uppföljning av vårdinsatser relaterat till våld mot barn. Det är av betydelse för att utveckla och förbättra hälso- och sjukvårdens arbete med att upptäcka och ge vård och behandling till våldsutsatta barn.

VGR ställer sig tveksamma till förslaget att våld mot barn i Sverige endast ska följas upp genom en nationell prevalensundersökning som genomförs vart femte år. I stället bör hälsodata följas på ett sådant sätt att förekomsten ska kunna visas i realtid genom ett sammanhållet dokumentationssystem.

VGR ser positivt på att utreda ett examensmål om våld mot barn i högskoleförordningen. Det är viktigt att säkerställa att hälso- och sjukvårdspersonal har kunskap om våld mot barn i enlighet med våld i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd gällande våld i nära relation (HSLF:FS 2022:).

Regionstyrelsen
Västra Götalandsregionen

Helén Eliasson
Ordförande Regionstyrelsen

Håkan Sandahl
Regiondirektör